

önsöz yener çıracı

David Harvey üzerine bir önsöz yazmanın kendine has bir zorluğu var. Harvey, çağımızın en üretken (kitapları haricinde podcastlerden video derslere kadar geniş bir arşiv bulunmakta) ve aynı zamanda ünlenen Marksistlerinden biri. Ayrıca çalışmaları, farklı disiplinlere ve alanlara kadar uzanmakta. Dolayısıyla Harvey hakkında yazılacak herhangi bir yazının belirli sınırlar dahilinde kalması ve kimi noktaları öne çıkarmakla yetinmesi neredeyse kaçınılmaz.

Bu kitapta ele alınan söyleşiler bağlamında iki önemli noktanın altı çizilebilir. İlki Harvey'in Marksizm'e yönelik yaklaşımı ve özel olarak da konum ya da roller üzerinde yaptığı tartışmalar, diğeri ise *Umut Mekânları* kitabı başta olmak üzere toplumsal mücadelelerde ütopyacılığı canlı tutmaya yönelik çabalarıdır.

Harvey, 1970'lerin başında bu yana Marx'ın *Kapital*'i üzerine dersler vermektedir. Yıllar içinde bu dersler bir taraftan Harvey'in *Kapital*'i farklı disiplinler yaklaşımlarla ele almasına yol açmış diğeri taraftan kendi çalışmalarını geliştirmesine yardımcı olmuştur. Harvey, sermaye hareketlerini merkeze alarak yaptığı bu çalışmalara "Marx projesi" adını verir. Marx projesi birkaç noktaya atıf yapar. Bir taraftan Harvey'in amacı sermaye hareketlerinin sınırsızlığını vurgulamaktır. Başka bir deyişle, sermaye ve dolayısıyla *Kapital*, daima hareket halindedir. Aynı nedenden dolayı kapitalist üretim ilişkileri devam eder ve bu süreç, üretim ilişkilerini coğrafi olarak yeni yayılma alanlarına doğru genişletir. Dolayısıyla Marx projesini sürekli kılan, daima hareket halinde tutan en önemli unsurların bunlar olduğu söylenebilir.

İkinci nokta, birincisine göre çok daha özgün bir yere işaret eder. Harvey burada konumlar, roller ya da pozisyonlar hakkında bir tartışmaya girer. Elbette Marksizm içinde

bireyin tarihteki rolü hakkında çeşitli biçimlerde tartışmalar sürmektedir. Bu noktada Marx'ı takip eden Harvey, bir taraftan bireyin konumu ve pozisyonu hakkındaki tartışmayı sermaye ve siyaset ilişkileri etrafında ele alır, diğer taraftan ise toplumsal mücadeleler içine kadar genişletir. Başka bir deyişle Harvey, entelektüelin toplumsal mücadeleler içindeki oynayabileceği rollere değinir.

2008 küresel krizinden sonra yayınladığı video dersleri aracılığıyla pek çok kişinin Marksist olmasını sağlayan Harvey, entelektüelin toplumsal mücadele içinde alacağı konum hakkında mütevazı bir yaklaşım gösterir. "Benim işim onların yaptığı şeyleri iyi yapamadıklarını söylemek değil çünkü zaten bunu benden iyi yapıyorlar" diyen Harvey, kendi rolünü "benim işim sadece yaptıkları şeyin genel kapitalist üretim ilişkileri içindeki yerini anlamlandırmak" olarak tanımlar.

Harvey'in mütevazı önerisi yanında vurgulanması gereken bir diğer nokta daha vardır. Dünyada ve Türkiye'de, solun "altın çağı" olarak adlandırılan 1960-1980 arası dönemdeki Marksistlerinin 1980 sonrasında aldığı konum biraz özgün bir nitelik taşır. Altın çağın sona ermesi, reel sosyalizmin çökmesi ve neoliberalizmle birlikte Marksizm'in artık inandırıcılığını yitirdiği düşüncesi, entelektüel tartışma alanlarında bile çoğu zaman ön kabul haline gelir. Elbette bunu "paradigma değişimleri", "topyekün yenilenme" düşünceleri takip eder ve Marksizm'e yönelik çeşitli biçimlerde bütünlüklü ya da parçalı eleştiriler gündeme gelir. Tüm bu saldırılar karşısında Harvey ve kendi kuşağının Marksist temsilcileri Marksizm'i "savunma" üzerine özgün bir konum alır. Başka bir deyişle, 2008 krizine ve 2010'da Arap Baharı ile başlayan toplumsal isyanlara kadar bu dönem, Marksist olan ve Marksist kalan entelektüellerin Marksizm'in hâlâ dünyayı anlama konusunda en inandırıcı teorik bütünlük olduğu fikrini savunmasıyla geçmiştir. Dolayısıyla Marksizm, postmodern düşünce olmak üzere çeşitli teorik yaklaşımlara karşı sürekli inandırıcılığını yeniden sağlama gibi bir hatta konumlanır. Harvey de özel olarak bu konumu alan düşünürlerden biridir. Kendini "Marx projesi" olarak adlandırdığı çalışmalarına verir ve aynı

zamanda pek çok genç insanın Marksist olmasına da katkıda bulunur.

Söyleşilerde de kimi zaman değinilen ikinci nokta ütopyalar hakkındadır. Harvey bu noktayı ilk defa derli toplu biçimde *Umut Mekânları* adlı kitabında dile getirir. Marksizm'in ütopyacılık hakkındaki görüşlerine rağmen Harvey, ütopyalar konusunda ısrarcıdır ve dahası sistematik sayılabilecek öneriler bile geliştirir. Çünkü ütopyalar olmaksızın gidışatın belirsiz kalacağına inanır. “Reel Ütopyalar” başlığı etrafında benzer görüşleri Erik Olin Wright da dile getirir. Wright da tıpkı Harvey gibi toplumsal mücadelelerin yol haritasında bir ütopyanın bulunmasının gerekliliğini savunur. Dolayısıyla entelektüelin ikinci rolü burada açığa çıkar. Entelektüel(ler)den gidilecek yol haritası üzerinde toplumsal bir tahayyül geliştirmesi beklenir.

Harvey, Wright ve ütopyalar hakkında çeşitli görüşler dile getiren Marksistler, bu tartışmaların çoğunu “karşı küreselleşme hareketleri”nin ortaya çıktığı dönemde dile getirmiştir. Harvey'in “mülksüzleştirme yoluyla birikim” dediğı ve çoğu Marksistin Marx'ın “ilk birikim” tartışmasına dönüş yaparak tanımladığı bu dönem, temelde mülkiyet ilişkilerini tartışmaya açmış ve kapitalist küreselleşmeyi sorgulatan karşı hareketleri meydana getirmiştir. Yeni çitlemelerle birlikte kamusal ya da ortak mülkiyetin özel mülkiyete dönüştürülmesi hem mülkiyet üzerinde farklı bir toplumsal tahayyül geliştirilmesini olanaklı kılmış hem de meta dışı toplumsal ilişkiler geliştirmenin zeminin sağlamıştır. Dolayısıyla baştaki tartışmaya atıfla söylenirse 1960-80 arası Marksistler bir taraftan Marksizmin inandırıcılığını sağlama adına savunmaya girişirken diğer taraftan yeni toplumsal mücadeleleri de es geçemiş ve bunlarla ilişkilenenin yollarını aramıştır.

Yine de karşı küreselleşme hareketlerinin yenilgisinin “başka bir toplumsal tahayyül” ve “meta dışı” ilişkiler geliştirme konusunda ütopyacılığı ya da gidilecek yol haritasını önemli ölçüde zayıflattığı söylenebilir. Dahası, metalaşma sürecinin yayılmasıyla birlikte bütün toplumsal ilişkiler de hızla meta ilişkilerine dahil olmaya ya da hapsolmaya başlamıştır.

En ilginç nokta ise tüm bunların neoliberalizmin topyekûn sorgulandığı toplumsal isyan ve patlama zamanlarında yaşanmasıdır. Onlarca ülkede yüzlerce ayaklanmaya rağmen “başka bir dünya mümkün” fikri karşı küreselleşme hareketlerinde olduğu kadar bu dönemin hareketlerinde yer etmemiştir. Kuşkusuz bunun çok çeşitli sebepleri vardır. Ama görünen o ki Harvey’in entelektüelin konumu hakkında yaptığı vurguların önemli ölçüde geçerliliğini koruduğu sadece bu ihtiyaçtan bile anlaşılabilir.

Son olarak kısa bir değiniyle bitirebiliriz. Son 40 yılda Marksizm’e yönelik içeriden ve dışarıdan tüm eleştirilere rağmen yaşadığımız dönemde inandırıcılığını yitirenin Marksizm değil de kendi kendine bırakılan bir piyasanın olduğu belirgin hâlâ gelmeye başlamıştır. Margaret Thatcher’ın ütopyası olan bu toplum modelinin sürdürülebilir bir tarafı olmadığını her geçen gün deneyimliyoruz. Dolayısıyla bugünün dünyasında Marksizm’i tartışırken ön kabulü Marksizm’in inandırıcı bir teori olduğunu kanıtlamaya değil de neoliberal toplumsal modelinin çöküşüne, onun artık inandırıcılığı kalmayan vaatlerine doğru kaydırmanın gerekliliği kendini göstermektedir. Bu da bizi güncel bir ihtiyaç olarak ütopya tartışmasının yeniden götürür.

Bir diğeri, toplumsal hareketlerle Marksizm arasındaki sarsıntılı ilişkidir. Marksist sosyolog Göran Therborn’a göre 1968 isyanlarında sol, kendisini yenileme fırsatı yakalar. Ancak toplumsal hareketler ve sol arasındaki bu randevu kaçırılır. Elbette resmi Komünist Partilerin toplumsal hareketlere yönelik yaklaşımlarının kaçırılan bu randevuda payı büyüktür. Therborn, kaçırılan bu randevunun hareketleri daha parçalı bir toplumsallık içine sürüklediğini ve bugün “yeni toplumsal hareketler” olarak anılan durumu ortaya çıkarttığını düşünür. “Savunma çizgisinde” bir Marksizm’in sınıfın toplumsal bir özne olarak yerinden edilmesi karşısında yeni toplumsal hareketlerle de eleştirel bir yaklaşımı ortaya çıkardığı söylenebilir. Oysa bugün bu öncüllerin de değiştiğine dair çeşitli belirtiler vardır. Marksist bir toplumsal hareket kuramı geliştirme, farklı toplumsal hareketlerle sınıf mücadelesi arasında bağlantı kurmaya dair teorik ve pratik pek çok çaba söz

konusudur. Harvey de özellikle kent mücadeleleri, kent tahayyülü etrafında bu bağlantı noktalarına katkı sağlamıştır.

Neoliberalizmin bittiği ve yeni bir toplumsal çağa girdiğimiz yönündeki önerme, son yılların en çok tartışılan konularından biridir. Kuşkusuz Harvey, bu dönemde Marksizm'i ısrarla tartışan, geliştiren ve yeni çalışma alanlarıyla buluşturan ender düşünürlerin başında gelmektedir. Bu kısa söyleşi dizisinde Harvey, bizi hem kendi bağlantı noktaları anlamaya hem de genel olarak Marksizm hakkında düşünmeye davet etmektedir.

Yener Çıracı
İzmir, 2022

80